Προκλήσεις για την Ευρώπη σε ασταθές περιβάλλον

Media: ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ | Page: 60 | Published at: 10-01-2021
Author: | Surface: 1526.36 cm² | Circulation: 14860
Subjects:

Προκλήσεις για την Ευρώπη σε ασταθές περιβάλλον

Του **ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Α. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ***

Το διεθνές περιβάλλον θα αλλάξει ριζικά τις επόμενες δεκαετίες, επηρεάζοντας τη λειτουργία της Ε.Ε. αλλά και την παγκόσμια επιρροή της.

1η Πρόκληση: Η αντιμετώπιση των αναδυομένων εσωτερικών και εξωτερικών κινδύνων που δυναμιτίζουν τα θεμέλια της Ε.Ε. Το περιτύλιγμα ήταν αρχικά οικονομική ένωση αλλά το όραμα των πατεράδων της Ε.Ε. (Αντενάουερ, Σπακ, Σουμάν, Μονέ, Ντε Γκασπερί κ.λπ.) ήταν μια ομοσπονδία των ευρωπαϊκών κρατών με την αλληλεγγύη βασική αρχή, εδραίωση της δημοκρατίας με κράτος δικαίου, εποπτευόμενη φιλελεύθερη οικονομία, ώστε οι αέναοι εμφύλιοι ενδοευρωπαϊκοί πόλεμοι να μπουν στο χρονοντούλαπο της Ιστορίας. Τα οικονομικά και όχι μόνο πλεονεκτήματα της Ε.Ε. είναι αναμφισβήτητα και περιφερειακά κράτη (όρα Ελλάδα) έχουν ωφεληθεί σημαντικά. Βεβαίως και τα βιομηχανικά κράτη ευνοήθηκαν, καθώς τα προϊόντα διείσδυσαν στην διευρυμένη πλέον προνομιακή εσωτερική αγορά της Ε.Ε. Η επεκτατική νομισματική πολιτική της ΕΚΤ και οι τελευταίες αποφάσεις της Ευρ. Επιτροπής να στηρίξουν οικονομικά τα πληγέντα από τον κορωνοϊό κράτη ενισχύουν τη συνοχή της Ε.Ε. Συγχρόνως, όμως, λίγα αυταρχικά μέλη-κράτη υπονομεύουν τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και την ελευθερία, δηλ. τις θεμελιώδεις αξίες της Ε.Ε. Η Ε.Ε. συγκλίνει στην επιβολή οικονομικών κυρώσεων στα κράτη αυτά με σκοπό να τα επαναφέρει στην τάξη και να αποθαρρύνει και άλλα που διολισθαίνουν προς τον λαϊκό-αυταρχισμό. Σε αυτή την κατηγορία των κυρώσεων πρέπει να συμπεριληφθούν και λίγα, ευτυχώς, κράτη της Ε.Ε. και υποψήφια μέλη της, όπου η (ενδημική) διαφθορά καταλύει το κράτος δικαίου και την ισονομία. Διαφθορά που δεν συνδέεται μόνο με την άνομη επιρροή εγχώριων, κυρίως οικονομικών, «παραγόντων» σε κυβέρνηση και δικαστικό σώμα, αλλά επεκτείνεται στην εξαγορά κυβερνητικών στελεχών, ΜΜΕ και ποικίλων οργανώσεων κ.λπ. από αυταρχικά τρίτα κράτη με στόχο την αποσταθεροποίηση της Ε.Ε.

2η Πρόκληση: Ο κίνδυνος της περιθωριοποίησης της Ε.Ε. στη διεθνή πολιτική σκηνή με δυσμενείς επιπτώσεις στην εσωτερική της συνοχή. Η αδυναμία της να επηρεάσει αναφλέξεις στον περίγυρό της είναι προφανής, αλλά και να προστατεύσει παραδοσιακούς συμμάχους της στη Μ. Ανατολή, που καλύπτουν μεγάλο ποσοστό των ενεργειακών της αναγκών. Η μετατόπιση του ενδιαφέροντος των ΗΠΑ από τα τεκταινόμενα στην Ευρώπη-ΝΑΤΟ και τη Μ. Ανατολή είναι δεδομένη, καθώς επικεντρώνεται στην αυξανόμενη αντιπαλότητά της με την Κίνα και λόγω της αυτάρκειάς της σε ενέργεια η Μ. Ανατολή έχει παύσει να έχει την πρότερη βαρύτητα. Για την Ε.Ε., όμως, έχουν ζωτική σημασία η Μ. Ανατολή, η Βόρειος Αφρική και κυρίως η προστασία των συνόρων της (με Ρωσία, Λευκορωσία, Ουκρανία, Τουρκία), καθώς και η διασφάλιση ελεύθερης ναυσιπλοΐας σε Μεσόγειο, Ερυθρά Θάλασσα και Περσικό Κόλπο.

Πρέπει στην Ε.Ε. να διαμορφωθεί κοινή εξωτερική πολιτική βασισμένη στις αρχές που τη διέπουν και όχι α la καρτ ανάλογα με τα εφήμερα εμπορικά συμφέροντα ολίγων κρατών της. Ποιο τρίτο κράτος θα πάρει στα σοβαρά την Ε.Ε. εάν γνωρίζει ότι μπορεί να εξαγοράσει κάποιο κράτος-μέλος της, εκβιάζοντάς το ή υποσχόμενο εμπορικά οφέλη, με αποτέλεσμα να μπορεί να διασπάσει την Ε.Ε. ώστε και μην είναι εφικτή η διαμόρφωση ενιαίας εξωτερικής πολιτικής; Παραινέσεις ή απειλές που παραμένουν στο χαρτί δεν έχουν αξία. Η Ιστορία έχει αποδείξει ότι κράτη ή συμμαχίες κρατών των οποίων η εξωτερική πολιτική υποστηρίζεται από στρατιωτική δύναμη αποθαρρύνουν τους αντιπάλους των και έτσι δεν έχουν ανάγκη να τη χρησιμοποιήσουν. Ενώ χωρίς αξιόλογη στρατιωτική δύναμη σχεδόν πάντα υποκύπτουν στις ορέξεις των αντιπάλων. Το ΝΑΤΟ πρέπει να αναδιοργανωθεί με τα κράτη της Ε.Ε. να αυξήσουν τις αμυντικές τους δαπάνες στο 2% του ΑΕΠ (ο Τραμπ έχει και ένα δίκιο) και μαζί με την Αγγλία και Νορβηγία να εκπονήσουν μια ενιαία ευρωπαϊκή αμυντική και εξοπλιστική πολιτική.

Η επεκτατική νομισματική πολιτική της ΕΚΤ και οι τελευταίες αποφάσεις της Ευρ. Επιτροπής να στηρίξει οικονομικά τα πληγέντα από τον κορωνοϊό κράτη ενισχύουν τη συνοχή της Ε.Ε. Συγχρόνως, όμως, λίγα αυταρχικά μέλη-κράτη υπονομεύουν τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και την ελευθερία, δηλαδή τις θεμελιώδεις αξίες της Ε.Ε.

Τα οικονομικά και όχι μόνο πλεονεκτήματα της Ε.Ε. είναι αναμφισβήτητα και περιφερειακά κράτη (όρα Ελλάδα) έχουν ωφεληθεί σημαντικά.

Οι αναδυόμενοι κίνδυνοι στον περίγυρο της Ε.Ε. είναι πασιφανείς. Από σύμμαχος, παράγων ειρήνης και στενός συνεργάτης της Ε.Ε. που τη βοήθησε με μαζικές επενδύσεις, προνομιακά δασμολογική μετακείριση και επιχορηγήσεις να υπερδιπλασιάσει (2002-2019) το εθνικό της εισόδημα, η Τουρκία αποστασιοποιήθηκε από τις δημοκρατικές αξίες της Ε.Ε. και επηρεασμένη από οθωμανικό αναθεωρητισμό κατέστη μεσαίου μεγέθους αποσταθεροποιητική δύναμη. Τι σκοπό έχουν οι στρατιωτικές της παρεμβάσεις και βάσεις σε Αζερμπαϊτζάν, Αλβανία, Ιράκ, Λιβύη, Βόρεια Κύπρο, Κατάρ, Σομαλία, Συρία κ.λπ.; Η Τουρκία έχει συμφέρον να συνεργαστεί με τα υπόλοιπα μεσογειακά κράτη για τη διασφάλιση της ειρήνης και ασφάλειας για ελεύθερη ναυσιπλοΐα στη Μεσόγειο, εκμετάλλευση του θαλάσσιου πλούτου, καταπολέμηση της παρανομίας και τρομοκρατίας κ.λπ. Αντιθέτως, υποδαυλίζει τις, ομολογουμένως συχνές, αναφλέξεις στη Μ. Ανατολή και αμφισβητεί κυριαρχικά δικαιώματα άλλων κρατών με επιθετικές ρητορικές και δράσεις, απαξιώνοντας την ειρηνική επίλυση των διαφορών μέσω διαλόγου και προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο. Η Ε.Ε., αν θέλει να διατηρήσει την ψυχή της, δεν μπορεί να μείνει αδρανής. Όπως με τον Frontex (συνοριακός έλεγχος παράνομων μεταναστών και προστασία της εσωτερικής ασφάλειας από τρομοκράτες), θα πρέπει στα χερσαία και θαλάσσια σύνορα της Ε.Ε. να σταθμεύουν στρατιωτικές μονάδες από όλα τα κράτη-μέλη για να καταστήσει σαφές ότι επίθεση σε ένα μέλος είναι επίθεση στην Ε.Ε.

Οι ηγέτες της Ε.Ε. πρέπει να σταθούν στο ύψος των ευθυνών τους και των προκλήσεων των σημερινών κινδύνων για να μην τους καταγράψει η Ιστορία ως τους εντφιαστές των δημοκρατικών αξιών και της ελεύθερης Ευρώπης – φάρος ελευθερίας και για εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπους σε Ασία, Αφρική και Λατινική Αμερική. Αναρωτήθηκαν οι ηγέτες της Ε.Ε. τι θα γίνει όταν εξοπλιστούν οι αναθεωρητικές δυνάμεις με τα πιο σύγχρονα όπλα από κράτη της Ε.Ε., μήπως τα στρέψουν και εναντίον της ίδιας; Ποιος θα εγγυάται τότε την ελεύθερη ναυσιπλοΐα σε Μεσόγειο, Ερυθρά Θάλασσα, Περσικό κόλπο και μακρύτερα; – μήπως η Ε.Ε. τους δίνει στο χέρι το περίστροφο για να σκοτώσουν την ίδια την Ε.Ε.; Ο Ευρωπαίος (που εξαγοράστηκε για λίγα αργύρια) κατασκευαστής Orban (καμιά συγγένεια αίματος με τον πρωθυπουργό της Ουγγαρίας Β. Ορμπαν) του μέγα-κανονιού (bombard) το οποίο χρησιμοποίησε πρώτος ο Μωάμεθ ο Κατακτητής και τελειοποιήθηκε από τους διαδόχους, επέτρεψε στους Οθωμανούς να καταλάβουν τα Βαλκάνια και μεγάλο μέρος της Ουγγαρίας (και Βουδαπέστη) την πατρίδα του Ορμπαν επί 150 και πλέον χρόνια.

3η Πρόκληση: Η ταχεία κάλυψη της αυξανόμενης υστέρησης της Ε.Ε. στον τομέα των νέων τεχνολογιών (Ν.Τ.), ψηφιακής οικονομίας, τεχνητής νοημοσύνης κ.λπ. όπου οι ΗΠΑ και η Κίνα έχουν σαφές προβάδισμα. Βαυκαλιζόμαστε ότι η Ε.Ε. παραμένει ακόμη η δεύτερη παγκόσμια οικονομική και βιομηχανική δύναμη πάνω στην οποία κτίστηκε η ευημερία και αξιακή της συνοχή – αλλά για πόσο ακόμη; Η Ε.Ε. έχασε το τρένο της 4ης Βιομηχανικής Επανάστασης. Αλλά εάν διαμορφώσει μια κοινή πολιτική και τη στηρίξει με όλα τα μέσα που διαθέτει, μπορεί να επανέλθει στην πρώτη κατηγορία, εξασφαλίζοντας έτσι ταχύ ρυθμό ανάπτυξης για αύξηση των εισοδημάτων, ιδίως των ασθενέστερων και της μεσαίας τάξης που έχουν καθηλωθεί επί πολλά χρόνια. Μια ολική πολιτική Ν.Τ. της Ε.Ε.(μερικά παραδείγματα από μη ειδικό): α) Περισσότερα κονδύλια στην εκπαίδευση με αναβάθμιση των θετικών επιστημών (μαθηματικών, βιολογία, χημεία, φυσική). β) Η κατάτμηση σε χιλιάδες Ν.Τ. ερευνητικά κέντρα έχει φθίνουσα απόδοση και πρέπει να περιοριστεί ο αριθμός τους και να συνδεθούν με λίγους Ε.Ε. επιστημονικούς-επιχειρηματικούς Ν.Τ. πόλους. Σε αυτούς να συγκεντρωθούν και πολλές από τις υπάρχουσες και νεοφυείς Ν.Τ. εταιρείες ώστε να δημιουργηθεί το κατάλληλο περιβάλλον συναναστροφής και ανταλλαγής γνώσεων μεταξύ επιστημόνων και επιχειρηματιών (πηγή των καινοτόμων ερευρέσεων και της άνθησης Ν.Τ. επιχειρήσεων – όρα Σίλικον Βάλεϊ). Συγχρόνως, όμως, να βρεθεί σχήμα ώστε τα οικονομικά οφέλη που θα αποκομίσουν τα κράτη-μέλη στα οποία έχουν εγκατασταθεί τα επιδοτούμενα ερευνητικά κέντρα και οι πόλοι να επιμεριστούν και στην υπόλοιπη Ε.Ε. γ) Σημαντικές φορολαφούνσεις και φοροαπαλλαγές στις Ν.Τ. αλλά και γενικότερα σε καινοτόμες εταιρείες και επιστήμονες για να επαναπατριοθούν αλλά και για την προσέλκυση εταιρειών-επιστημόνων από τρίτες χώρες (π.χ. Ινδία). Η Ελλάδα δίνοντας και αντίστοιχες των διεθνών επιπέδων απολαβές θα επωφεληθεί πολλαπλώς από την επιστροφή των επιστημόνων που έκασε, ιδίως στα χρόνια της κρίσης. δ) Σημαντική αύξηση της χρηματοδότησης της έρευνας στις εταιρείες Ν.Τ. και επιχορηγήσεις των νεοφυών επιχειρήσεων. Ηδη συζητείται η δημιουργία νέων δημόσιων-ιδιωτικών εταιρικών (public-private partnership) σχημάτων με επαρκή κεφάλαια. ε) Αποθάρρυνση των εταιρειών των Ν.Τ. να μετοικήσουν ή να εξαγοραστούν από εταιρείες κρατών εκτός Ε.Ε. Σε ΗΠΑ, Κίνα και Ρωσία απαγορεύονται η πώληση και η μετεγκατάσταση στο εξωτερικό Ν.Τ. εταιρειών στρατηγικής σημασίας για την ασφάλειά τους και την οικονομία τους. Επιπλέον, οι διενέξεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, που συχνά χρησιμοποιούν και το εμπάργκο, και η μεγάλη εξάρτηση της Ε.Ε. από τρίτες χώρες ανέδειξαν την ανάγκη εξασφάλισης αδιάλειπτου εφοδιασμού τις Ε.Ε. με Ν.Τ. εξαρτήματα και προϊόντα όπως επίσης και την απαραίτητη προστασία δεδομένων, εφαρμογών και της ασφάλειας του κυβερνοχώρου κ.λπ. Χρειάζεται ενιαία πολιτική προώθησης στην Ε.Ε. της παραγωγής Ν.Τ. προϊόντων, εφαρμογών και αποθήκευσης δεδομένων. Η Ελλάδα έχει πολλά πλεονεκτήματα όπως απέδειξε η πρόθεση της Microsoft, σε συνεννόηση με την κυβέρνηση, να επενδύσει 1 δισ. δολ. για την εγκατάσταση cloud «νέφους δεδομένων» στη Θεσσαλονίκη. Η κυβερνητική πολιτική κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση, αλλά πρέπει να βοηθήσει γενικότερα και τις καινοτόμες εξωστρεφείς επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν τον σκληρό διεθνή ανταγωνισμό.

4η Πρόκληση: Η μετάβαση στην πράσινη οικονομία (Π.Ο.) είναι μονόδρομος εάν δεν θέλουμε την καταστροφή του πλανήτη μας. Οι αρντιτές της ας σκεφθούν τους πρωτοφανείς καταστροφικούς τυφώνες που έπληξαν την Ελλάδα φέτος. Μελέτη της Τραπέζης της Ελλάδος (2010-11) προειδοποιεί ότι περί τις 2.300 χιλιόμετρα παραλιακών δρόμων δεν θα μπορούν να χρησιμοποιούνται στο μέλλον, καθώς θα κατακλυσθούν μόνιμα ή πολύ συχνά από τη θάλασσα και θα πρέπει να μεταφερθούν στην ενδοχώρα. Βεβαίως, η μετάβαση στην Π.Ο. έχει βραχυχρόνιο κόστος: α) Καθώς δεν έχουν αποσβεστεί τα υπάρχοντα εργοστάσια παραγωγής πλεκτρισμού, β) το αρχικό κεφάλαιο για ανεμογεννήτριες, φωτοβολταϊκά και εργοστάσια ανακύκλωσης πλαστικών κ.λπ. είναι υψηλό και σε χώρες όπως η Ελλάδα θα επωφεληθούν κυρίως ξένες εταιρείες που έχουν αναπτύξει τις σχετικές τεχνολογίες, γ) βιομηχανικοί μετασχηματισμοί οδηγούν σε απολύσεις, που δυστυχώς συμπίπτουν με τα επακόλουθα του κορωνοϊού στην αγορά εργασίας. Στην Ελλάδα ήδη κατατίζονται προγράμματα ίδρυσης νέων επιχειρήσεων στις περιοχές που θα κλείσουν εργοστάσια παραγωγής ρεύματος, λιγνιτωρυχεία κ.λπ. Μεσομακροπρόθεσμα, όμως, τα θετικά από την Π.Ο. είναι περισσότερα από το βραχυπρόθεσμο κόστος: α) Οι ευεργετικές επιπτώσεις στην υγεία (εκατοντάδες χιλιάδες αρρώστιες και θάνατοι λιγότεροι) από την πολύ μικρότερη ατμοσφαιρική ρύπανση. β) Το χαμηλότερο κόστος παραγωγής πλεκτρικού ρεύματος, ακόμη και εάν ληφθεί υπόψη το αυξημένο κόστος αποθήκευσης της πλεκτρικής ενέργειας στις περιόδους με λιγοστή ηλιοφάνεια και απανεμιά, το οποίο μεταφερόμενο στους καταναλωτές θα αυξήσει το πραγματικό εισόδημα των νοικοκυριών και τα οργανικά κέρδη των επιχειρήσεων. γ) Η Ελλάδα θα σταματήσει να πληρώνει πρόστιμο λόγω της μεγάλης εξάρτησής της από τον ρυπογόνο πλεκτρισμό.

Για τη χώρα που δεν έχει επωφεληθεί μέχρι σήμερα από την προνομιακή ηλιοφάνεια και τους ανέμους της, η γρήγορη μετάβαση στην Π.Ο. θα οδηγήσει σε μείωση της τιμής ρεύματος για τις επιχειρήσεις, που είναι πολύ ακριβότερο από ό,τι στα περισσότερα κράτη της Ε.Ε. Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων είναι προϋπόθεση για μεγαλύτερη εξωστρέφεια ώστε να αυξηθεί η πολύ χαμηλή συμμετοχή της μεταποίησης στο ΑΕΠ (10%). Μεγαλύτερη συμμετοχή, με στροφή από τις μικρομεσαίες στις μεσαίες-μεγάλες επιχειρήσεις με περισσότερη παραγωγικότητα σημαίνει δημιουργία νέων και με υψηλότερες απολαβές (περί 50% μεγαλύτερες από ό,τι στον τουρισμό και εμπορικά καταστήματα) θέσεων εργασίας.

5η Πρόκληση: Οι επιπτώσεις από τον κορωνοϊό με αύξηση της ανεργίας και οι βραχυμεσοπρόθεσμες αλλαγές στις καταναλωτικές συνήθειες (π.χ. στροφή στα τηλεπαικνίδια, τηλεπαραγγελίες) και στο παραγωγικό μοντέλο (π.χ. τηλεργασία, κατ' οίκον παράδοση των προϊόντων) καταλήγουν σε μια μετάλλαξη του οικονομικού-κοινωνικού προτύπου ανάπτυξης των τελευταίων 60-70 ετών. Είναι δύσκολο να προβλέψει κανείς πώς θα είναι η μελλοντική κανονικότητα, καθώς επενεργούν σε αυτή και οι επιπτώσεις από τη μετάβαση στην Π.Ο. και τις Ν.Τ. που θα επανατοποθετήσουν σε νέα βάση τις εργασιακές σχέσεις. Αμεσα μικρή μείωση μόνιμης εργασίας αλλά περισσότερο εργαζόμενοι με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, μερική, προσωρινή απασχόληση κ.λπ. με μάλλον αρντιτικές επιπτώσεις προσωρινά στα εισοδήματα νοικοκυριών και ανεργία. Το 2021 η ανεργία προφανώς δεν θα επανέλθει στα προ κορωνοϊού επίπεδα, καθώς στην Ε.Ε. οι τηλεπαραγγελίες και η κατ' οίκον παράδοση των (εκτός τροφίμων) καταναλωτικών προϊόντων έχουν ήδη οδηγήσει στο κλείσιμο χιλιάδων εμπορικών μικρομάγαζων, με τις απολύσεις να είναι κατά 1,5 με 2 φορές πιο πολλές από τις νέες προσλήψεις, ιδίως στο κονδρεμπόριο. Μεσομακροπρόθεσμα, όμως, το νέο μοντέλο εργασιακών σχέσεων θα οδηγήσει σε αύξηση της ελαστικής απασχόλησης. Πολλοί το προτιμούν, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η ευμάρεια (welfare) των νοικοκυριών, καθώς περισσότεροι θα προσέλθουν στην αγορά εργασίας, που σήμερα δεν έχουν πιθανότητα εύρεσης εργασίας, διότι επιθυμούν π.χ. περισσότερη τηλεργασία ή μόνο ορισμένες ώρες επειδή έχουν παιδιά στο σπίτι κ.λπ. Βεβαίως, υπάρχει και η αδήλωτη ανεργία, καθώς πολλοί έχουν λίγες πιθανότητες εύρεσης εργασίας, διότι δεν κατέχουν τις απαραίτητες δεξιότητες. Αλλά συνολικά θα αυξηθούν τα οικογενειακά εισοδήματα.

Η Ιστορία έχει δείξει ότι μετά μεγάλες επιδημίες, καταστροφές, βιομηχανικές επαναστάσεις κινδυνεύει η κοινωνική και πολιτική συνοχή από ακραίες, λαϊκιστικές αντι-δημοκρατικές ενέργειες. Σήμερα προέκει η στήριξη των αδυνάτων, κυρίως των ανέργων. Η τρέχουσα ισορροπημένη πολιτική της Ε.Ε. και της ΕΚΤ για τη στήριξη των ανέργων και ζημιογόνων επιχειρήσεων δείχνει το δημοκρατικό και κοινωνικό πρόσωπο της Ε.Ε. και περιορίζει τη συρρίκνωση της παραγωγικής βάσης, απαλύνοντας τις επιώδυνες επιπτώσεις της ανεργίας. Αλλά συγχρόνως κάθε κράτος-μέλος, ανάλογα με την κατάστασή του, στο πλαίσιο του Μηχανισμού Ανάκαμψης της Ε.Ε. και του ΕΣΠΑ να εκπονήσει πρόγραμμα στήριξης με δάνεια, επιδοτήσεις και επιχορηγήσεις στις επιχειρήσεις που έχουν εναγκαλιωθεί την καινοτομία, τις Ν.Τ., τον ψηφιακό μετασχηματισμό και την Π.Ο., ενισχύοντας έτσι τη βιωσιμότητά τους και τη δυνατότητά τους για νέες προσλήψεις.

* Ο κ. Παναγιώτης Α. Θωμόπουλος είναι οικονομολόγος.